

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 17 (180) ВЕРЕСЕНЬ

2009

2009 вересень № 17 (180)

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

ЧАСТИНА II

За матеріалами

*IV Міжнародної науково-практичної конференції
«Ціннісні пріоритети освіти XXI століття:
європейський вектор розвитку вищої школи»*

Заснований у лютому 1997 року (27)

Свідоцтво про реєстрацію:

серія КВ № 14441-3412ПР,

видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку

наукових фахових видань України

(педагогічні науки)

Постанова президії ВАК України від 24.09.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради

Луганського національного університету

імені Тараса Шевченка

(протокол № 1 від 31 серпня 2009 року)

Виходить 2 рази на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.,**

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов А. О.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Ужченко В. Д.**

Редакційна колегія серії “Педагогічні науки”:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

**Редакційні вимоги
до технічного оформлення статей**

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лїве) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2009.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1. **Караман О. Л.** Проблема періодизації історичного розвитку вітчизняної та зарубіжної пенітенціарних систем як джерельної бази дослідження генезису соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими..... 6
2. **Кутнякова І. С.** Історико-педагогічний аспект дослідження процесу підготовки старшокласників до сімейного життя у вітчизняній педагогічній теорії..... 16
3. **Мальцева О. І.** Проблеми шкільного та сімейного виховання у вітчизняній громадській думці (XIX століття)... 21
4. **Пімшина Г. В.** Історико-педагогічний аналіз соціальної адаптації дітей-сиріт з розумовою відсталістю..... 26
5. **Хархан Г. Д.** Виховання сім'янина в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського..... 34
6. **Харченко Л. П.** Розвиток соціально-педагогічної етики в теорії та практиці видатних педагогів 17 – 18 ст..... 41

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

7. **Акіншева І. П.** Особливості розвитку гувернерства на сучасному етапі..... 52
8. **Белецька І. В.** Ціннісні орієнтації у сфері дозвілля сучасної молоді..... 58
9. **Гаміна Т. С.** Деформація цінностних орієнтирів підлітків в неформальних об'єднаннях..... 69
10. **Ємцева Е. Г.** Соціально-педагогічні та психологічні складові трудової соціалізації старшокласників..... 77
11. **Крандієвський О. О.** Формування емоційно-вольової сфери в підлітковому віці..... 84
12. **Краснова Н. П.** Особливості соціально-педагогічної взаємодії студентів та викладача вуза..... 90
13. **Кратинова В. А.** Мастерство професійного об'єднання соціального працівника..... 103
14. **Литвинова Н. А.** Основні чинники поширення вживання наркотичних речовин підлітками групи ризику..... 110
15. **Павлюк Н. В.** Роль сім'ї в соціалізації дітей з особливими освітніми потребами..... 115
16. **Пігіда В. М.** Зовнішня трудова міграція населення як фактор загострення проблеми соціального сирітства..... 121
17. **Ропасєва Г. О.** Громадська соціалізація молоді як соціально-педагогічний процес..... 126

18.	Рубан Т. В. Причини, форми та наслідки сексуального насильства дітей у сім'ї.....	131
19.	Тунтуєва С. В. Статичні характеристики соціально-психологічного портрету жінок, постраждалих від насильства в сім'ї.....	136
20.	Филиппов Ю. Н. Трудовая социализация студентов как процесс подготовки к трудовой деятельности.....	141
21.	Шабасєва Н. С. Зміст позанавчальної діяльності студентів коледжу як умова їхньої позитивної гендерної соціалізації.....	147

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

22.	Архипова С. П., Майборода Г. Я. Технології проектування у діяльності соціального педагога.....	156
23.	Афанасьєва В. В. Система профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи.....	167
24.	Доннік М. С. Методи формування життєвої компетентності вихованців соціального гуртожитку.....	175
25.	Золотова Г. Д. Упровадження соціального проекту в умовах територіальної громади як один з орієнтирів сучасної профілактичної роботи.....	180
26.	Ігнатенко К. В. Підвищення кваліфікації прийомних батьків, які виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	186
27.	Маркова Н. В. Модель діяльності соціального педагога з формування гендерної культури старшокласників	193
28.	Мурашкевич О. А. Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками в контексті формування здорового способу життя.....	201
29.	Нечитайло В. В. Соціально-педагогічна діяльність школи з пропедевтики негативних впливів на соціалізацію учнів підліткового віку.....	207
30.	Островська Н. О. Соціально-просвітницька робота з формування усвідомленого батьківства в діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.....	215
31.	Песоцкая О. П. Современные подходы к профилактике аддиктивного поведения школьников.....	221
32.	Стрельцова В. Ю. Соціальна проба як чинник соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей.....	228
33.	Шевченко О. П. Методика проведення формувального експерименту щодо перевірки ефективності педагогічних умов використання кейс-методу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.....	236

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

34. **Делянченко В. М.** Рівень толерантності особистості майбутнього соціального педагога в умовах функціонування українського суспільства..... 243
35. **Кальченко Л. В.** Підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери до превентивного виховання дітей групи соціального ризику..... 251
36. **Ларіонова Н. Б.** Взаємодія вищого навчального закладу і соціальних служб як фактор оптимізації практичної підготовки соціальних педагогів, соціальних працівників..... 262
37. **Луганцева О. Г.** Ціль та зміст професійної підготовки соціальних педагогів до роботи із сім'єю..... 267
38. **Харченко Л. Г.** Проблема формування гендерної чутливості в професійній підготовці соціальних працівників..... 278
39. **Юрків Я. І.** Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з розумово відсталими дітьми та їхніми сім'ями..... 287

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

40. **Жевакіна Н. В., Семенов М. А.** Розвиток дистанційного навчання на Україні..... 293
41. **Дроздов Д. В.** Поняття професійних якостей майбутніх тренерів як предмет наукових досліджень..... 302
42. **Загной Т. В.** Особливості мотивації навчальної діяльності студентів-спортсменів у педагогічних університетах..... 307
- Відомості про автора**..... 313

воспитания ребенка / В. Гримм. – К. : Мультипресс, 2007. – 285 с.
5. Свиридова Б. Г. 365 Советов няне и гувернатке / Б. Г. Свиридов – Ростов-на-Д : Феникс, 2001. – 347 с.

Акіншева І. П. Особливості розвитку гувернерства на сучасному етапі

Дана стаття розкриває зміст діяльності соціального гувернера на сучасному етапі. Стаття висвітлює питання входження соціального гувернера в сім'ю, його права та обов'язки, а також взаємодія з батьками дитини та самою дитиною.

Ключові слова: сімейне виховання, гувернер.

Акиншева И. П. Особенности развития гувернерства на современном этапе

Данная статья раскрывает содержание деятельности социального гувернера на современном этапе. Статья освещает вопрос вхождения социального гувернера в семью, его права и обязанности, а также взаимодействие с родителями ребенка и самим ребенком.

Ключевые слова: семейное воспитание, гувернер.

Akinsheva I. P. Features of development of governess are on the modern stage

The author of the article has considered the content of activity of social governess at the contemporary stage. The issues of introduction of a governess into a family, his/her rights and duties, interaction with parents of a child and the very child have been disclosed.

Key words: family education, governess.

УДК 379.8-053.6:17.022.1

Белецька І. В.

**ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ
СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**

Дозвілля як частина вільного часу, залучає молодь своєю нерегламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю, емоційною насиченістю, можливістю поєднати в ньому фізичну й інтелектуальну діяльність, творчу і споглядальну, виробничу й ігрову. Для значної частини молодих людей соціальні інститути дозвілля є основними джерелами соціально-культурної інтеграції й особистісної самореалізації. Однак усі ці переваги діяльності сфери дозвілля поки ще не стали надбанням, звичним атрибутом способу життя усієї молоді.

Інтерес до проблем молоді постійний і стійкий у вітчизняній філософії, соціології, психології, педагогіці. Соціально-філософські проблеми молоді як важливої соціальної групи суспільства знайшли своє відображення в дослідженнях С. Іконнікової, І. Ільїнського, І. Копа, В. Лисовського та ін. Значний вклад у дослідженні дозвілля молоді внесли Г. Пруденський, Б. Трушин, В. Петрушев, В. Піменова, О. Гордон, І. Бестужев-Лада та ін. До досліджуваної нами проблеми близькі праці із саморозвитку й самореалізації особистості в сфері дозвілля (О. Беляєва, О. Каргіна, Т. Бакланова), з питань психології особистості (Г. Андреева, О. Петровського). У науковий аналіз теорії і практики культурно-дозвілдової діяльності значний внесок зробили Ю. Стрельцов, О. Жарков, В. Чижиков, В. Ковшаров, Т. Кисельова, Ю. Красильников. Дослідження цих авторів мають важливе значення для удосконалення теорії і методики культурно-дозвілдової діяльності молоді.

Отже, метою нашої статті є розкриття ціннісних орієнтації у сфері дозвілля сучасної молоді.

Молодість охоплює період життя від 14 та приблизно до 29 років, коли людина більш-менш міцно затверджується в дорослому житті. Верхня межа молодості може істотно зрушуватися. Деякі автори продовжують її до 35-ти років. Молодість – це, насамперед, час створення родини і сімейного життя, час освоєння обраної професії, визначення відношення до громадського життя і до своєї ролі в ньому. Молодості властивий оптимізм. Людина приступає до реалізації свого життєвого задуму, вона повна сил і енергії, бажання здійснити свої мрії та ідеали. У молодості найбільш доступні найскладніші види професійної діяльності, найбільш повно й інтенсивно відбувається спілкування, найлегше встановлюються і розвиваються відношення дружби і любові. Молодість вважається оптимальним часом для самореалізації [1; 2; 3].

Відповідаючи самому собі на питання: Хто я? Який я? До чого я прагну? молода людина формує самосвідомість – цілісне уявлення про самого себе, емоційне відношення до самого себе, самооцінку своєї зовнішності, розумових, моральних, вольових якостей, усвідомлення своїх достоїнств і недоліків, на основі чого виникають можливості цілеспрямованого самовдосконалення і самовиховання; власний світогляд як цілісну систему поглядів, знань, переконань своєї життєвої філософії, яка спирається на засвоєну раніше значну суму знань і здатність, що сформувалася, до абстрактно-теоретичного мислення, без чого розрізнені знання не складаються в єдину систему; прагнення з початку і критично осмислити все навколишнє, самоствердити свою самостійність і оригінальність, створити власні теорії сенсу життя, любові, щастя, політики і т.п.

Молодіжний вік являє собою ніби “світ”, що існує між дитинством і дорослістю, тому що біологічне, фізіологічне і статеве дозрівання завершено, а в соціальному відношенні це ще не самостійна доросла

особистість. Молодість виступає як період прийняття відповідальних рішень, які визначають усе подальше життя людини: вибір професії і свого місця в житті, вибір сенсу життя, вироблення світогляду.

Найважливіший психологічний процес – становлення самосвідомості і стійкого образу своєї особистості, свого “Я”. Становлення самосвідомості відбувається за декількома напрямками: відкриття свого внутрішнього світу – сприйняття своїх емоцій не як похідні від зовнішніх подій, а як стан свого “Я”, з’являється почуття своєї особливості, несхожості з іншими, часом з’являється і почуття самотності; з’являється усвідомлення необоротності часу, розуміння свого існування. Саме розуміння неминучості смерті змушує людину всерйоз задуматися про сенс життя, про свої перспективи, про своє майбутнє, про свої цілі. Поступово з мрії, де все можливо, і ідеалу як абстрактного, але часто недосяжного зразка починають вимальовуватися більш-менш реалістичні плани діяльності. Життєвий план охоплює всю сферу особистого самовизначення: вигляд, стиль життя, рівень домагань, вибір професії і свого місця в житті [1].

Усвідомлення своїх цілей, життєвих устремлінь, вироблення життєвого плану – важливий елемент самосвідомості. У цей період формується цілісне уявлення про самого себе, відношення до себе, причому спочатку людина усвідомлює й оцінює особливості свого тіла, зовнішності, привабливості, а потім уже морально-психологічні, інтелектуальні, вольові якості. На основі аналізу досягнутих результатів у різних видах діяльності, обліку думок інших людей про себе і самопостереження, самоаналізу своїх якостей і здібностей формується самоповага – узагальнене відношення до себе. Відбувається усвідомлення і формується відношення до сексуальної чуттєвості, що зароджується.

У молодості людина максимально працездатна, витримує найбільші психічні й фізичні навантаження. Вона найбільш здатна до оволодіння складними способами інтелектуальної діяльності. У молодості легше здобуваються всі потрібні для обраної професії знання, уміння і навички, розвиваються необхідні спеціальні особистісні і функціональні якості (організаторські здібності, ініціативність, мужність і спритність, чіткість, акуратність і т.д.).

Таким чином, у період молодості, крім вибору супутника життя і створення родини, людина розвивається і реалізується, стверджує себе в обраній справі, здобуваючи професійну майстерність і компетентність. Центральними віковими новоутвореннями цього періоду можна вважати сімейні відносини і почуття професійної компетентності. Наприкінці зазначеного віку, на межі зі зрілістю, людина вирішує екзистенціальні проблеми, усвідомлює зміст свого життя, підводить її перші підсумки.

У соціологічному плані виділяють дві сторони впливу суспільного прогресу як об’єктивного фактора на тенденції соціального розвитку молоді [4]. З одного боку, які змінюються об’єктивні і суб’єктивні умови

макросередовища, опосередковують особливості включення молоді в соціальну структуру суспільства, що позначається як на формуванні соціального вигляду молодого покоління, так і на мірі розвинутої самої соціальної структури. З іншого боку, фактори суспільного прогресу, відображаючись у свідомості молодих людей, впливають на їхні потреби, інтереси, ціннісні орієнтації в їхніх поведінкових програмах, що, в кінцевому рахунку, також відбивається на соціальному вигляді молоді. Молодь характеризується тими суспільними відносинами і суспільними формами, які визначають її як самостійну соціально-демографічну групу. Молодь має ряд особливостей, які впливають, насамперед із самої її об'єктивної сутності. Соціальні особливості молоді визначаються специфічною позицією, яку вона займає в процесі відтворення соціальної структури, а також здатністю не тільки успадковувати, а й перетворювати сформовані суспільні відносини. Протиріччя, які виникають у середині цього процесу, лежать в основі цілого комплексу специфічних молодіжних проблем [5, с. 41; 6].

Молодь як суб'єкт суспільного виробництва характеризується також особливим змістом особистісної, предметної і процесуальної сторін конкретно-історичного буття. Подібний прояв соціальної якості молоді пов'язаний зі специфікою її соціального стану і визначається закономірностями процесу соціалізації в конкретних суспільних умовах. Конкретні умови буття молодих людей визначають особливості молодіжної свідомості, діалектична єдність структурних елементів якої й утворює спонукально-мотиваційні сутності сили молоді. Усередині цієї єдності виникає різноманіття суперечливих детермінацій, які опосередковують специфіку їхніх відносин до навколишньої дійсності і мотивацію соціальної діяльності.

Названі прояви соціальної якості молоді в процесі розвитку переходять один в інший, взаємодоповнюють один одного, зумовлюючи її соціальну сутність, яка реалізується за допомогою діяльності.

До інших особливостей молодіжного дозвілля відноситься своєрідність середовища його протікання. Батьківське середовище, як правило, не є пріоритетним центром проведення дозвілля молоді. Переважна більшість молодих людей воліють проводити вільний час поза будинком, у компанії однолітків. Коли йдеться про вирішення серйозних життєвих проблем, молоді люди охоче приймають поради і наставлення батьків, але в сфері специфічних дозвіллевих інтересів, тобто при виборі форм проведення, друзів, книг, одягу вони самостійні. Цю особливість молодіжного віку точно помітив і описав І. Бестужев-Лада [1; 7]: "...для молоді "посидіти компанією" – пекуча потреба, один з факультетів життєвої школи, одна з форм самоствердження. При усій важливості і силі соціалізації молодої людини в навчальному і виробничому колективі, при всій необхідності змістовної діяльності на дозвіллі, при всій масштабності зростання "індустрії вільного часу" – туризму, спорту, бібліотечної і клубної справи – при всьому цьому

молодь уперто “збивається” в компанії однолітків. Виходить, спілкування в молодіжній компанії – це особлива форма дозвілля”. Тяга до спілкування з однолітками зумовлена величезною потребою молоді в емоційних контактах. Її можна розглядати як: необхідну умову життєдіяльності людини і суспільства; джерело творчого перетворення індивіда в особистість; форму передачі знань і соціального досвіду; вихідний пункт самосвідомості особистості; регулятор поведінки людей у суспільстві; самостійний вид діяльності.

Відмінною якістю культурного молодіжного дозвілля є емоційна забарвленість, наявність привнести в кожную можливість займатися улюбленою справою, зустрічатися з цікавими людьми, відвідувати значимі для себе місця, бути учасником важливих подій [5; 8].

Вищий зміст щирого дозвілля полягає в тому, щоб наблизити коштовне, улюблене і відокремити, скасувати порожнє, непотрібне. Тут дозвілля для молоді людини перетворюється на спосіб життя, заповнення вільного часу різноманітними, змістовно насиченими висновками діяльності. Основні особливості культурного дозвілля молоді – високий рівень культурно-технічної оснащеності, використання сучасних дозвіллевих технологій, форм і методів, естетично насичений простір і високий художній рівень дозвіллевого процесу.

Молодіжне дозвілля, ніби перехоплюючи естафету підліткового дозвілля, закріплює, а багато в чому і закладає в молодій людині такі звички й уміння, які потім цілком визначатимуть його відношення до вільного часу. Саме на цьому етапі життя людини виробляється індивідуальний стиль дозвілля і відпочинку, накопичується перший досвід організації вільного часу, виникає прихильність до тих чи інших занять. У молоді роки визначається і сам принцип організації й проведення вільного часу – творчий або навпаки. Одного понадять мандрівки, іншого – риболовля, третього – винахідництво, четвертого – різноманітні розваги.

Таким чином, реалізується одне з головних завдань людини – всебічно розвивати свої здібності. Справа в тому, що формування і розвиток здібностей можуть бути реалізовані на основі задоволення потреб. Останні, у даному взаємозв'язку, є рушійною силою здібностей. У зв'язку з цим зазначене завдання припускає всебічний розвиток здібностей людини і настільки ж усебічне задоволення його потреб. Зрозуміло, що це неможливо без сфери дозвілля, де знаходить задоволення цілий комплекс потреб, у тому числі й потреба особистості в розвитку, самовдосконаленні. Вона виявляється як її свідоме бажання спеціально впливати на себе певними заняттями, вправами з метою самовдосконалення й розвитку. Значення цієї потреби надзвичайно велике, адже тільки зовнішніх, хоча б і визначальних, умов недостатньо для реалізації цілей усебічного розвитку людини. Треба, щоб і сама людина хотіла цього розвитку, розуміла його необхідність.

Активне, змістовне дозвілля вимагає певних потреб і здібностей людей. Робити натиск на творчі види дозвіллевих занять, на забезпечення прямої участі в них кожної молодої людини – от шлях формування в юнаків і дівчат особистісних якостей, які сприяють змістовному й активному проведенню дозвіллевого часу.

Друга вимога щодо організації молодіжного дозвілля полягає в тому, що воно, безсумнівно повинно бути різноманітним, цікавим, розважальним і ненав'язливим. Зрозуміло, отут важливі як зміст, так і форма запропонованих занять, розваг, які мають відповідати потребам та інтересам молоді, органічно сприйматися юнаками і дівчатами [5; 8; 9].

Найбільш зручні форми для цього уже вироблені життям. До них відносяться, насамперед, аматорські об'єднання і клуби за інтересами. Сучасні об'єднання і багатопрофільні клуби: політичні, спортивні, туристичні, здоров'я, аматорів природи, науково-технічної творчості, читачів, самодіяльної пісні, колекціонерів, книголюбів, вихідного дня, молоді родини та інші. Клуб – порівняно невелике об'єднання людей, охоплених загальним інтересом, заняттям [7, с.34–37]. Він є школою навчання, виховання і спілкування. До клубу приходять люди, які бажають досконало опанувати певне заняття, дозвіллевою кваліфікацією. Деякі клуби й аматорські об'єднання навіть організують відповідні форми занять. Але клуб за інтересами – це також свого роду вихователь. Може бути, у цьому й полягає головний критерій його діяльності. Справа в тому, що кожний із членів цього об'єднання прагне винести на люди свої знання й уміння. Спілкування в колі однодумців сприяє збагаченню, взаємовихованню. Інтерес до заняття перетворюється в інтерес до людей. Людина прийшла до клубу, щоб навчитися чомусь, а навчившись, не хоче йти, тому що по-справжньому здружилася з людьми. Її прив'язує особлива атмосфера рівності, доброзичливості і самодіяльності [3; 10, с. 34–37].

Спостереження за роботою клубних об'єднань переконують: щоб дозвілля стало дійсно привабливим для молоді, необхідно будувати роботу його установ і організацій на інтересах кожної молодої людини. Треба не тільки добре знати сьгоднішні культурні запити молодих, передбачати їхні зміни, а й уміти швидко реагувати на них регулюванням відповідних форм і видів дозвіллевих занять. Наступна вимога, пропонується щодо організації і проведення молодіжного дозвілля, повна його деалкоголізація. Жоден вид дозвілля не повинен містити в собі занять і розваг, які прямо або побічно пропагували б споживання спиртних напоїв.

Останнім часом молодих людей приваблюють ігри, пов'язані з використанням ігрових автоматів і комп'ютерів. До найбільш привабливих для молоді форм розваг належать: видовища, легка музика, танці, ігри, різноманітні розважальні телепрограми. Зараз, через узвищення духовних потреб молодих, зростання рівня їхнього утворення, культури, найбільш характерною особливістю молодіжного дозвілля є збільшення в

ньому частки духовних форм і способів проведення вільного часу, що поєднують розважальність, насиченість інформацією, можливість творчості і пізнання нового. Такими синтетичними формами організації дозвілля стали саме клуби за інтересами, аматорські об'єднання, сімейні клуби, гуртки художньої і технічної творчості, дискотеки, молодіжні кафе-клуби [5].

Набирає силу найсерйозніший спосіб проведення вільного часу, розрахований безпосередньо не на споживання, а на творення культурних цінностей – творчість. Елемент творчості містять у собі багато форм молодіжного дозвілля, причому можливості діяти відкриваються усім без винятку. Але якщо мати на увазі власне творчі форми дозвілля, то їхня суть полягає в тому, що свій вільний час люди присвячують створенню чогось нового.

Отже, дозвілля дає можливість сучасній молодій людині розвивати багато сторін своєї особистості, навіть власний таланти. Для цього необхідно, щоб до дозвілля він підходив з позицій свого життєвого завдання, свого покликання – всебічно розвивати власні здібності, свідомо формувати себе.

Які ж найбільш загальні тенденції і проблеми сучасного молодіжного дозвілля? Розглянемо дозвілля молоді як особливої соціальної групи в цілому. Можна посидіти компанією, що є пекучою потребою, формою самоствердження для молодої людини. Дослідження вчених та й найпростіші життєві спостереження показують, що при всій важливості і силі соціалізації молодої людини в навчальному і виробничому колективі, при всій необхідності змістовної діяльності на дозвіллі, при всій масштабності зростання індустрії вільного часу (туризму, спорту, бібліотечної і клубної справи і т.п.) молодь уперто збивається в компанії однолітків. Виходить, спілкування в молодіжній компанії – це форма дозвілля. Домашнє дозвілля в колі однолітків, немов магніт, притягує до себе юнаків і дівчат. Його шляхетного, розвивального впливу на особистість молодої людини не можна заперечувати. І все-таки цей вид дозвілля не позбавлений мінусів: ізолюваність людини в чотирьох стінах, відрив від фізкультурно-спортивних форм дозвілля, а це не може не підсилювати пасивності, інертності молодої людини [8; 11].

Безсумнівно, домашнє дозвілля юнаків і дівчат потребує коректної участі старших, особливо батьків, їхньої допомоги і контролю. Зручною в цьому відношенні формою виступають поїздки на відпочинок усією родиною й організація дозвілля в сімейних клубах (кооперативах). Відпочинок усією родиною дуже об'єднує і збагачує дітей і батьків. Але, на жаль, він поки що не завжди можливий.

Ще одним з найпоширеніших серед молоді видів дозвіллевої діяльності, відпочинку, розваги є дискотека [12]. Вона виступає і як одна з популярних сучасних форм самодіяльної творчості. Вона ставить перед самодіяльним творчим колективом цілий комплекс різноманітних

творчих завдань, стимулює прояв організаторських здібностей, відкриває широке поле для технічної творчості, винахідництва, розвиває пізнавальну активність, художнє чуття, музикальність, режисерську інтуїцію, артистизм, навички спілкування тощо. Іншими словами, участь у творчому колективі дискотеки потребує відомого універсалізму. Це робить її одним із засобів формування гармонічно розвинутої особистості. Тому суспільство зацікавлене в тому, щоб самодіяльних дискотек було більше. Але дискотека формує особистість не тільки як учасника творчого колективу. Вона – засіб ідейно-естетичного виховання всіх її відвідувачів. Аудиторія сьогоденної дискотеки величезна, вона включає практично ціле покоління молоді, а також людей іншого віку.

Істотною особливістю сучасної дискотеки є її спрямованість на події дня, насамперед на явища музичного життя. Молодь іде на дискотеку, крім усього іншого, ще і заради того, щоб одержати свіжу інформацію про новинки естради, рок-музики, почути не тільки улюблені мелодії, а й нові, одержати кваліфікований коментар, довідатися щось цікаве про співаків, композиторів, групи. Дискотеки стали для молоді своєрідним інформаційним центром молодіжної музики, клубом музичних новин. Диск-жокеї відіграють роль самодіяльних інформаторів, оглядачів, коментаторів. Одним з головних напрямів у їхній діяльності став пошук, збір, систематизація нової інформації.

Правильна постановка дискотечної справи допускає централізовану систему оперативного збирання необхідної інформації, її швидке оброблення і розсилання на місця, авторам програм і ведучим дискотек. Крім того, варто пам'ятати, що дискотека покликана не тільки реагувати на події музичного життя світового масштабу, а й висвітлювати поточні питання життя на місцях. Тут уже централізована інформаційна служба не допоможе, зате дуже корисний оперативний контакт дискотек з місцевими редакціями радіо, телебачення, газет, тобто всіх місцевих засобів масової інформації. Лише в цьому випадку дискотека зможе повноцінно виконувати властиву їй функцію одного з каналів масової інформації. Є в цьому каналі свої особливості: спрямованість переважно на молодіжну аудиторію; висока частка новин музичного життя; наявність живого контакту ведучого з аудиторією; самодіяльний характер. Ці особливості необхідно постійно враховувати.

Цінностям, ціннісному компоненту культури, ціннісним орієнтаціям молоді присвячено чимало сторінок наукової літератури з різних галузей знань. Вивчення ціннісної свідомості і ціннісних уявлень у соціології та психології – це традиція ще з часів М. Вебера. Такі аспекти вивчення цінностей полягають у вивченні особливостей впливу системи цінностей на формування соціально-психологічного знання, його об'єктивність, можливість бути інструментом соціального управління.

Незважаючи на досить широкий спектр наукових проблем дослідження ціннісних орієнтацій, багато її аспектів залишаються

невивченими. Дискусійним залишається такий напрям, як ціннісне структурування дозвілля молоді.

Система цінностей розвивається і функціонує в певному соціальному середовищі, на певній матеріальній основі, яка, з одного боку, формує потреби молоді, а з іншого – являє собою умови, механізми і фактори їх задоволення. Вплив соціальних умов на суспільні процеси має макро- і мікрорівні, але останній, як правило, є багатоваріантною конкретизацією першої, її емпіричним проявом через такі механізми, як формальне (заклади культури) і неформальне (квартира, вулиця) мікросередовища, різні форми міжособистісного спілкування, соціально-культурна символіка і, звичайно, технічні засоби ретрансляції творів мистецтва.

На задоволення культурних потреб молоді, проведення дозвілля значно впливають соціально-економічні фактори: соціальний статус молодих людей та їх батьків, середньодушовий прибуток у родині, майно (власність), наявність вільного часу. При цьому матеріальне становище двояко відбивається на задоволенні культурних потреб – у безпосередній актуальній формі, коли певні соціальні групи молоді вже володіють предметами та способами опанування культури, і в опосередкованій потенційній, коли вони лише володіють реальною можливістю придбати ці предмети й засоби. Аналіз даних, отриманих у ході дослідження, свідчить що нині найпоширенішими технічними засобами є телевізор, магнітофон та радіоприймач. Наявність у продажу широкого спектра простих у користуванні та відносно недорогих любительських фотоапаратів вплинуло на те, що цей технічний засіб не є предметом розкошу, і його має майже кожна п'ята молода людина незалежно від віку, статі чи освіти. Можемо спостерігати таку тенденцію, що зростання науково-технічного прогресу дедалі впливає на потребу молодих людей у користуванні такими новітніми технічними засобами, як комп'ютер, CD-програвач, відеокамера. І, навпаки, такий уже досить застарілий технічний засіб, як діапроектор уже втратив свою актуальність.

Ринкові відносини у сфері культури обернулися великими негативними наслідками для молоді. До неймовірних розмірів зменшилася кількість джерел, за допомогою яких забезпечується передача культурних цінностей молодим людям. Різко скоротилася сфера професійної та аматорської творчості, зокрема сотні тисяч гуртків художньої самодіяльності, прикладного мистецтва, а разом з цим – і кількість самих духовних цінностей.

Якщо проаналізувати систему пріоритетів цінностей дозвілля молоді, то виявляється, що інтелектуальні форми дозвілля посідають лише третє місце, а перше – пасивні форми. Лише 5,6 % від загальної кількості опитаних серед занять, якими найчастіше молодь заповнює своє дозвілля назвали “відвідування музею”, 10,9 % – “сходити в театр, на балет, в оперу”. Це може бути зумовлено тим, що дуже великі ціни на квитки до театрів зробили їх недоступними для значної більшості

молодих людей. І зараз практично єдиним каналом, який забезпечує широкий доступ абсолютної більшості молоді до художніх цінностей вітчизняної та світової культури, стало телебачення і частково магнітофон. У наш час вже нікого не здивує наявністю такого звичного атрибуту побуту, як телевізор, і це ніяк не залежить ні від типу поселення, ні від віку та статі. Однак, це відразу відбилося на структурі вільного часу молодих людей, найбільша кількість яких проводить свій вільний час біля екрана телевізора [5].

Технікою захоплюється порівняно мало молоді. Вагомішу цінність для молоді представляють можливості спілкування з друзями. Причому протягом останніх років такі цінності, як спілкування, контакти, взаємопорозуміння з людьми залишаються незмінними за рангом. Ця група тісно коригується віком молоді: чим менший вік, тим більше можливостей для спілкування. На спілкування з друзями впливає й матеріальний рівень та сімейний стан: неодружені, з високим рівнем прибутку молоді люди можуть собі дозволити проводити вільний час у колі друзів, у кафе чи барі. Як і раніше, цінності навчання, духовного споживання, освіти і творчості займають провідне місце у свідомості лише незначної частки молоді. Постійне підвищення рівня освіти, творчий самовираз – реалізація таких і подібних їм цінностей потребує не тільки певних нахилів, але й багато часу, відмови від інших можливостей.

Таким чином, кожна з вікових груп молоді має свою власну, відмінну від інших, модель життєвого самовизначення. Перевага гедоністичних і споживацьких установок породжує трансформацію потреб (в умовах нерозвиненого культурного середовища та засилля масової культури), які ведуть до зниження смаків, нового споживання, що посилює первинні потреби. Пасивні форми проведення дозвілля, які мають інформаційно-розважальну спрямованість – прикмета нашого часу. Телевізор – вдома і компанія друзів – поза домом поглинають майже весь вільний час молодих людей. Складається враження деякої нерішучості молодого покоління. Наскільки це пов'язано із суспільним настроєм, що переважає, чи з особливостями способу життя цієї соціально-демографічної групи – відповісти непросто. У будь-якому випадку в подоланні такого стану молодими людьми і полягає одна з головних передумов успішного життєвого самовизначення.

Література

- 1. Бестужев-Лада И. В.** Молодость и зрелость : Размышления о некоторых социальных проблемах молодежи / И. В. Бестужев-Лада. – М. : Политиздат, 1984. – 129 с.
- 2. Краткий словарь по социологии** / Под общ. ред. Гвишиани Д. М. Лапина Н. И. – М. : Политиздат, 1988. – 479 с.
- 3. Мельничук О.** Сучасні моделі клубних закладів для учнівської молоді / О. Мельничук // Рід. шк. – 2001. – № 5. – С. 12 – 15.
- 4. Социология : Учебное пособ.** / Под. ред. Тадевояна Э. В. – М. : Знание 1995. – С. 141 –

163. **5. Бочелюк В. Й.**, Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство. Навч. посіб. / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 208 с.
- 6. Мосалев Б. Г.** Досуг / Б. Г. Мосалев. – М. : Изд-во МГУК, 1995. – 85 с.
- 7. Бестужев-Лада И. В.** К школе XXI века / И. В. Бестужев-Лада. – М. : Педагогика, 1988. – 411 с.
- 8. Вишняк А. И.** Тарасенко В. И. Культура молодежного досуга / А. И. Вишняк, В. И. Тарасенко. – К. : Высшая школа, 1988. – 53 с.
- 9. Жарков А. Д.,** Чижиков Е. М. Культурно-досуговая деятельность : учебник / А. Д. Жарков, Е. М. Чижиков. – М. : Академия, 1998. – 217 с.
- 10. Гнатюк Н. П.** Под парусом любительского клуба / Н. П. Гнатюк. – М. : Педагогика, 1989. – 187 с.
- 11. Ерошенков И. Н.** Культурно-досуговая деятельность в современных условиях / И. Н. Ерошенков. – М. : НГИК, 1994. – 32с.
- 12. Суртаев В. Я.** Социально-педагогичні особливості молодіжного дозвілля / В. Я. Суртаев. – Ростов-н/Д. : Фенікс, 1997. – 178 с.

Белецька І. В. Ціннісні орієнтації у сфері дозвілля сучасної молоді

У статті розкриваються особливості молодіжного дозвілля; аналізуються вимоги щодо його організації та форми проведення. Розглядається ціннісне структурування дозвілля молоді та подається аналіз системи пріоритетів цінностей дозвілля молоді.

Ключові слова: молодь, дозвілля, цінності, ціннісний компонент культури, ціннісні орієнтації молоді.

Белецкая И. В. Ценностные ориентиры в сфере досуга современной молодежи

В статье раскрываются особенности молодежного досуга; анализируются требования относительно его организации и формы проведения. Рассматривается ценностное структурирование досуга молодежи и дается анализ системы приоритетов ценностей досуга молодежи.

Ключевые слова: молодежь, досуг, ценности, ценностный компонент культуры, ценностные ориентации молодежи.

Beletckaya I. V. Valued oryentyry in the field of leisure of modern youth

The features of youth leisure open up in the articles; the requirements are analysed in relation to his organization and form of leadthrough. Valued strukturyrovanye of leisure of young people is examined and the analysis of the system of priorities of values of leisure of young people is given.

Key words: young people, leisure, values, valued component of culture, valued orientations of young people.

Наукове видання

ВІСНИК
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

Відповідальні за випуск:
к. п. н., доц. **Караман О. Л.**,
асист. **Юрків Я. І.**

Здано до склад. 31.07.2009 р. Підп. до друку 31.08.2009 р. Формат 60x84 1/8.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 36,85. Наклад 200 прим. Зам. № 99.

Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20
e-mail: mail@luguniv.edu.ua